

Ivana Oraić Rabušić
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
ioraic@ihjj.hr

O ODNOSU ELEMENTA *SE* I ZAMJENICE *SEBE*

U hrvatskoj jezikoslovnoj tradiciji element *se* formalni je pokazatelj pripadnosti pojedinoga glagola skupini povratnih glagola. Taj se element dosad smatrao zamjenjivim zamjenicom *sebe* u tzv. pravih povratnih glagola. U ovome se radu na temelju postavaka više autora (Zec 1985, Sells, Zaenen i Zec 1987, Moskovljević 1997, Medová 2009, Oliva 2010) pokušava dokazati neistovjetnost elemenata *se* i *sebe*. Slobodna zamjena tih dvaju elemenata rezultira promjenom značenja i gramatičkom neovjerenišću. Iz toga proizlazi i drugačija podjela povratnih glagola. U radu će se usporedbom nekoliko povratnih glagola i njihovih prijelaznih parnjaka iznijeti drugačiji pristup povratnim glagolima.

1. Podrijetlo elementa *se*¹

Element *se* u hrvatskome se jezikoslovlju najčešće vezuje za povratne glagole te dvije sintaktičke preoblike: pasiv i obezličjenje. U ovome će se radu o njemu raspravljati vezano za problematiku povratnih glagola. U hrvatskoj gramatičarskoj tradiciji i ostalim radovima kojima su tematika povratni glagoli element *se* najčešće se smatrao zamjenicom, a samo gdje gdje česticom. Pristup tom elementu u ovome je radu drugačiji jer se jednoznačno proglašuje česticom. Primarno se povodeći načelima češkoga jezikoslovca K. Olive, pokušat će se dokazati neistovjetnost oblika *se* i *sebe*, a time i drugačiji pogled na povratne glagole.

¹ Rad je nastao na temelju moje doktorske disertacije pod naslovom *Struktura povratnih glagola i konstrukcije s elementom se u hrvatskome jeziku*, koja je obranjena na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 17. siječnja 2013. godine.

Na početku rada valja ponešto reći o podrijetlu elementa *se*. U knjizi A. Meilleta *Uvod u uporedno proučavanje indoevropskih jezika* o podrijetlu zamjenice *se* stoji sljedeće: „Staroslavenski su oblici refleksivne zamjenice sljedeći: akuzativ je *se*, tonski genitiv *sebe*, tonski dativ *sebě*, a atoni genitiv-dativ *si*” (Meillet 1965: 185). Podrijetlo povratne oznake *se* R. Matasović u radu *Croatian Reflexive Constructions from the Historical Point of View* objašnjava u sljedećim redcima: „U hrvatskome je jeziku RM klitički oblik zamjenice, podrijetlom refleks protoslavenske klitičke refleksivne zamjenice **se* u akuzativu jednine, koja odgovara polj. *się*, češ. *se*, rus.–*sja* itd.” (Matasović 2011: 6). Autor smatra da se u hrvatskome jeziku povratna oznaka *se* ponaša kao klitička zamjenica u službi objekta, za razliku od oblika *sebe*, koji je naglašena zamjenica. To dokazuje time što u lancu klitika povratna oznaka *se* dolazi na mjesto klitičke zamjenice u akuzativu: *Dao sam mu ga / Dao sam mu se*. D. Točanac u svojoj disertaciji *Povratni glagoli u francuskom i srpskohrvatskom jeziku: kontrastivna analiza* (1982.) tumači podrijetlo zamjenice *se* na sljedeći način: ona dolazi od tonskoga staroslavenskog genitiva *sebe* (od **seve*), dok tonski dativ glasi staroslavenski *sebě*.

U hrvatskome jeziku povratna zamjenica ima jednaki oblik za sva lica i broj, što nije slučaj u svakome indoevropskom jeziku. Primjerice engleski jezik ima povratne zamjenice koje se razlikuju ovisno o licu i broju: *myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves*. Takav je slučaj i s njemačkim npr.: *mich, dich, sich, uns, euch, ihnen* i francuskim: *me, te, se, nous, vous, se*.

2. Pristup elementu *se* u hrvatskoj gramatikologiji od početka 20. stoljeća do danas i ostaloj literaturi posvećenoj toj temi

U hrvatskim su se gramatikama i ostalim radovima kojima su tema povratni glagoli tim glagolima zvali oni uz koje se pojavljuje *se* bilo kao zamjenica bilo kao čestica. U većini gramatika i ostalih radova za element *se* nailazi se na naziv zamjenica, dok se u manjemu broju on naziva česticom. Primjerice T. Maretić u *Gramatici i stilistici hrvatskog ili srpskog jezika* (1899.)² element *se* naziva riječcom i na taj način izbjegava određivanje toga elementa.

Autori Brabec, Hraste i Živković u *Gramatici hrvatskosrpskoga jezika* (1958.) element *se* nazivaju zamjenicom i povratne glagole dijele kao što se uobičajeno dijele u novijim hrvatskim gramatikama, dakle na prave, neprave i uzajamnopovratne.

² Ta je gramatika prvi put izdana 1899. godine, no ovdje se služimo izdanjem iz 1931. godine.

Na sličan su način povratni glagoli podijeljeni i u *Gramatici hrvatskoga jezika* (2010.) D. Raguža i *Hrvatskoj gramatici* (1997.) autora E. Barić i ostalih.

Vrlo su detaljno povratni glagoli opisani i podijeljeni u gramatici *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* (2007.) autora S. Babića i dr. Znakovito je da autori element *se* u svim skupinama nazivaju samo česticom.

Autori J. Silić i I. Pranjković u *Gramatici hrvatskoga jezika* (2005.) proglašuju povratnim glagolima samo one uz koje je *se* čestica, što nije bilo uobičajeno u dotadašnjoj literaturi. Kako element *se* uz glagole u kojih vrši ulogu objekta autori smatraju zamjenicom, takve glagole ne uključuju u povratne, ali ih navode u obradi glagola sa *se*.

Podjele slične onima u gramatikama mogu se naći i u pojedinim radovima. Primjerice D. Boranić u knjizi *O refleksivnim glagolima u hrvatskom jeziku* (1899.) element *se* zove zamjenicom kada vrši ulogu objekta, a česticom kada je ne vrši i kada se ne može zamijeniti sa *sebe*. Glagole uz koje je *se* čestica dijeli u nekoliko skupina, koje razvrstava u još nekoliko podskupina na temelju značenja.

Prema M. Stevanoviću (1961/1962) povratni *se* glagoli sastoje od riječice *se*, koja je podrijetlom povratna zamjenica i još se u pojedinim slučajevima osjeća kao takva. U gramatici *Savremeni srpskohrvatski jezik II* (1991.) autor *se* zove povratnom zamjenicom–česticom. Još jedna novina u odnosu na spomenute podjele povratnih glagola odnosi se na objašnjenje koje je Stevanović dao o podrijetlu elementa *se* uz nepravne povratne glagole. Za razliku od pravih povratnih glagola, u kojih je *se* podrijetlom nekadašnji akuzativ povratne zamjenice, u nepravih povratnih glagola riječ je o nekadašnjemu nepravom objektu, odnosno o nekadašnjim kosim padežima osim akuzativa.

M. Ivić u radu *Jedan problem slovenske sintagmatike osvetljen transformacionim metodom (Gramatička uloga morfeme se u srpskohrvatskom jeziku)* (1983.) također ističe kako je element *se* prvotno bio nenaglašeni oblik povratne zamjenice i tijekom vremena je, prema njezinu mišljenju, stabiliziranjem sustava nenaglašenih oblika zamjenica status morfema *se* ojačao i njegov je položaj postao autonoman. Autorica element *se* zove morfemom. Naime ona smatra da se u situacijama kada *se* ne vrši funkciju objekta on mora nazivati morfemom, što je češća pojava od onih u kojima je *se* objekt.

D. Točanac (1982) u već spomenutome kontrastivnom radu o povratnim glagolima u hrvatskome i francuskome jeziku ide jedan korak dalje u tome smislu što preispituje valjanost naziva povratni glagoli i te glagole naziva općenito glagolima sa *se*. Kako je riječ o kontrastivnome pristupu povratnim glagolima na razini rečenice, autorica uključuje i pasivne konstrukcije. Element *se* naziva morfemom, što preuzima od M. Ivić. Problem su joj predstavljali nepravni

povratni glagoli jer nije lako odrediti podrijetlo i funkciju elementa *se* uz njih. Zaključuje da se tim glagolima može kontrastivno pristupiti samo na leksičkoj razini, ali ne i na sintaktičkoj.

J. Tabak element *se* u radu pod naslovom *Povratni glagoli u njemačkom i u hrvatskom jeziku* (1987.) zove povratnom zamjenicom i smatra je defektivnom jer nema oblika za nominativ niti za vokativ zbog toga što zamjenjuje objekt.

B. Belaj (2002) u prototipno-kontekstualnoj analizi povratnih glagola element *se* naziva i česticom i zamjenicom, s time da naglašuje kako je podrijetlom ta riječ zamjenica. Prvi je kriterij za proglašavanje kojega glagola povratnim prema Belaju formalni, odnosno činjenica da se uz te glagole obvezno pojavljuje *se* bilo kao čestica bilo kao zamjenica. Uz pojedine je glagole *se* čestica, koja ih čini neprijelaznima i zasebnim morfološkim i leksičkim jedinicama. Uz druge pak je glagole *se* zamjenica, koja je vezana za njihovo sintaktičko značenje i glagol ima „rekcijsku sposobnost upravljanja tom zamjenicom kao i svakim drugim objektom” (Belaj 2001: 6). Kao i neki drugi autori, i Belaj tumači kako je element *se* gledano dijakronijski zamjenica, i s time se slažu svi jezikoslovci, no problem predstavlja definiranje toga elementa sinkronijski. Očito je da je element *se* bilo uz glagole kao lekseme bilo u konstrukcijama sa *se* znak trpnosti, kako u pasivnim tako i u bezličnim konstrukcijama.

R. Matasović (2011) u već spomenutom radu naziv za element *se* u hrvatskome jeziku preuzima iz engleskoga jezika. U tom se jeziku rabi naziv *reflexive marker* (RM) i Matasović se u skladu s time u hrvatskome jeziku služi nazivom povratna oznaka.

U ovome se radu element *se* proglašuje česticom, o čemu će biti riječi u daljnjemu tekstu.

3. Kriteriji u podjeli povratnih glagola u hrvatskome jeziku

Povratnim se glagolima u hrvatskome jeziku, kao i u ostalim slavenskim jezicima, kako je već rečeno, u skladu s tradicijom nazivaju glagoli uz koje se pojavljuje element *se* bez obzira na značenje koje se njima izražava. Analizirajući podjele povratnih glagola u gramatičarskoj tradiciji i radovima koji su njima posvećeni, uočava se jedna konstanta prisutna u svih skupina povratnih glagola. Riječ je o elementu *se*. Bilo da se on smatra česticom bilo ili zamjenicom, taj je element pokazatelj toga da je riječ o povratnim glagolima. Za podjelu povratnih glagola ključno je kako se pristupa toj problematici. Naime povratnosti se u većini hrvatskih gramatika i navedenim radovima u pravilu pristupalo s morfološko-semantičkoga gledišta, što se uočava u načinu podjele tih glagola. Pravim su po-

vratnim glagolima dosad nazivani oni kojima se izražava upravo povratnost, odnosno vraćanje radnje na subjekt, kako je tumačeno u literaturi. „Tako bi se npr. pravi povratni glagoli, prema rečenom u gramatikama, mogli smatrati prototipičnima upravo prema konkretiziranju temeljne semantike povratnosti, tj. prema prisutnosti sema vraćanja koji je u svom doslovnom značenju, u značenju vraćanja radnje koja kreće od subjekta ponovo na taj isti subjekt, prisutan jedino kod njih” (Belaj 2001: 2). Ostali povratni glagoli nemaju povratno značenje, no pridruženi su toj skupini zbog formalne oznake koja je prisutna u svih tih glagola, a to je element *se*. Tako su se u povratne glagole u pravilu svrstavali i tzv. nepravilni povratni glagoli i uzajamnopovratni (recipročni) glagoli, kojima se izražavaju druga značenja kao medijalno značenje, uzajamnost povratnoga značenja i dr.

4. Tumačenje novoga pristupa povratnim glagolima

4.1. Karel Oliva (2001) o neistovjetnosti elemenata *se* i *sebe*

U ovome radu u analizi se povodimo za pristupom češkoga jezikoslovca K. Olive, koji je mišljenja da je element *se* samo čestica. U tome slijedi također češke jezikoslovce F. Kopečnoga i osobito B. Havráneka. Oliva je jezičnim testom pokušao dokazati da je Havránek u pravu kada tvrdi da *se* i *sebe* uz glagole nisu istovjetni, odnosno da nisu zamjenjivi. Na temelju različitih konstrukcija s elementom *se* i zamjenicom *sebe* došao je do zaključka da slobodna zamjena tih dvaju elemenata nije moguća te da ona za sobom povlači promjenu značenja ili čak gramatičku neovjerenost (Oliva 2001: 204).

Oliva ističe da postoji velika skupina glagola u češkome jeziku koji su prijelazni i zahtijevaju objekt u akuzativu, a koji mogu tvoriti potpunu morfološku paradigmu refleksiviziranih oblika. Ti glagoli podliježu refleksivizaciji, pod kojom Oliva podrazumijeva: 1. odgovarajuću promjenu značenja glagola, 2. promjenu valencije glagola u tome smislu da više ne zahtijeva objekt u akuzativu, 3. prisutnost elementa *se* kao dijela glagola (Oliva 2001: 204). Na njima je raščlambom dokazao da se oblici *se* i *sebe* ne mogu smatrati istovjetnima. Navest će se samo konstrukcije u kojih članovi rečenice imaju jednaku funkciju kao i u hrvatskome jeziku i mogu se na jednak način prevesti na hrvatski. Primjerice u konstrukcijama *Bojao se sebe* i **Bojao se se* te konstrukcijama *Želi li se netko bojati sebe* i **Želi li se netko bojati se³* element *se* samostalni je morfem, koji se uz jedan oblik glagola ne može pojaviti dvaput, čak ni

³ *Bál se sebe* i **Bál se se*; *Chce se snad někdo bát sebe* i *Chce se snad někdo bát se?* u Oliva 2001, str. 203. Uz hrvatski primjer **Želi li se netko bojati se* valja napomenuti da je rečenica ovjerena ako je izrečena sa stankom: *Želi li se netko-bojati se?*

kada ta dva oblika imaju različite funkcije. Dalje dokazuje svoju tvrdnju sljedećim konstrukcijama:

1. a. *Petar se umio cijeli/*cijeloga.*
- b. *Petar je sebe umio *cijeli/cijeloga (a djeci samo ruke i lice).*
- c. *Petar te je umio *cijeli/cijeloga (slaganje pridjeva s elementom se).*

Iz napisanoga je vidljivo da u prvoj rečenici (1. a.) *Petar se umio cijeli/*cijeloga* element *se* nije objekt glagola jer se predikatni atribut nalazi u nominativu te iz toga proizlazi da glagol *umiti se* nema objekta u akuzativu. Nasuprot tomu u rečenici (1. b.) *Petar je sebe umio *cijeli/cijeloga* oblik *sebe* jest objekt s kojim se predikatni atribut slaže u rodu, broju i padežu.

4.2. Testovi koji dokazuju neistovjetnost elementa *se* i zamjenice *sebe*

Postoji nekoliko testova kojima više autora dokazuje neistovjetnost elementa *se* i zamjenice *sebe*.

1. Ponavljamo gore spomenuti test s predikatnim atributima ili predikatnim prošircima (engl. *secondary depictives*), koji su „pridjevi koji imaju službu dopuna predikatu (rezultat su njegova širenja, ekspanzije), a sročni su sa subjektom, npr. *Ivan se vratio kući umoran*” i sl. (Silić i Pranjković 2005: 240). Primjerice L. Medová (2009) rabi taj test kao dokaz da su tzv. prave povratne konstrukcije neprijelazne. Predikatni atributi mogu se pojaviti kao dodatak subjektu ili objektu. Uz subjekt oni se nalaze u nominativu (2.), a uz objekt u akuzativu (3.):

2. *Zuza umývá Aničku celá veselá.*
Suzana umiva Anicu cijela vesela.
3. *Zuza umývá Aničku celou veselou.*
Suzana umiva Anicu cijelu veselu.

Ako se na objektnome mjestu pojavi klitički oblik zamjenice, predikatni atributi ponašaju se jednako kao i uz imenicu. Medová navodi sljedeće primjere:

4. *Zuza ji umývá celá veselá.*
Suzana je umiva cijela vesela.
5. *Zuza ji celou veselou umývá.*
Suzana je umiva cijelu veselu.

Medová stoga kaže: ako je element *se* samo jedna od objektnih klitika, trebao bi se pojaviti u akuzativu. No to nije tako! Uz taj se element predikatni atributi pojavljuju samo u nominativu. Medová navodi sljedeći primjer:

6. *Já se umývám celá veselá / *celou veselou.*

*Ja se umivam cijela vesela / *cijelu veselu* (Medová 2009: 118–119).

2. Sljedeći je test dopunjavanje *kao*-skupinom. Taj test rabi više autora (Sells, Zaenen i Zec 1987, Moskovljević 1997, Medová 2009 i dr.).

Navode se primjeri iz doktorske disertacije L. Medové (2009) i rada J. Moskovljević (1997). Medová tumači da spomenuta skupina mora biti u jednako-padežu kao i imenska riječ na koju se odnosi. Tako je primjerice u dije-lu rečenice:

7. *...a vás pak představili jako studenty východních filosofii*

...a vas su pak predstavili kao studente filozofije.

Zatim autorica navodi primjer s povratnom zamjenicom *sebe* na mjestu objekta:

8. *...a sebe pak představili jako studenty východních filosofii*

...a sebe su pak predstavili kao studente filozofije,

u kojemu se opaža da se *sebe* ponaša jednako kao i bilo koja druga imenska riječ na tome mjestu.

No uporabi li se element *se* u takvoj konstrukciji, imenica kao dio *kao*-skupine nije u akuzativu, nego u nominativu, kao i imenska riječ na koju se odnosi, a to je zamjenica *oni*, pa rečenica stoga glasi:

9. *...a pak se představili jako studenti východních filosofii*

...a oni pak su se predstavili kao studenti filozofije.

Time se, smatra Medová, ponovno dokazuje da *se* nije objektna klitika (Medová 2009: 119–120).

Moskovljević (1997) također na primjeru *kao*-skupine zaključuje da se glagoli uz koje se uporabi *sebe* ponašaju kao prijelazni, a glagoli sa *se* kao neprijelazni.

Primjeri:

10. *Ana se smiješila kao zaljubljena djevojka.*

11. *Ana je odjurila kao pomahnitala.*

dokazuju da se glagoli sa *se* ponašaju kao neprijelazni jer traže imenske skupine kao dodatke u nominativu, a ne kao prijelazni glagoli u akuzativu (Moskovljević 1997: 111).

3. Element *se* slično se ponaša i u poredbenih konstrukcija tipa:

12. a. *Petar je branio mene uspješnije nego Anu.*
b. *Petar me je branio uspješnije nego Anu.*
13. a. *Petar je branio sebe uspješnije nego Anu.*
b. **Petar se branio uspješnije nego Anu* (Zec 1985: 365)⁴.

Tim je testom D. Zec (1985) potvrdila neistovjetnost elementa *se* i zamjenice *sebe*. Naime kada bi *se* i *sebe* bili istovjetni, onda bi rečenica pod 13. b. trebala biti moguća. Uviđa se da u poredbenih konstrukcija *sebe* odgovara sintaktički akuzativnim zamjenicama *mene* i *me*, no *se* ne odgovara. Ono ima neprijelazan učinak na leksički oblik u kojemu se pojavljuje (*Petar se branio uspješnije nego Ana.*). Zec (1985) stoga dokazuje da *se* sintaktički ne odgovara zamjenici *sebe*.

4. O semantičkoj neistovjetnosti elementa *se* i zamjenice *sebe* također na primjeru poredbenih konstrukcija ponajviše govori Moskovljević (1997) vezano za srpski jezik.

14. a. *Ivan se brani bolje od Marka.*
b. *Ivan brani sebe bolje od Marka.*

Na prvi se pogled navedene dvije rečenice čine jednakima, no ipak mogu biti značenjski različite. Prva rečenica (14. a.) znači:

Ivan brani sebe bolje nego što Marko brani sebe.

Druga se rečenica (14. b.), za razliku od toga, može tumačiti na tri načina:

- a. *Ivan brani sebe bolje nego što brani Marka.*
b. *Ivan brani sebe bolje nego što ga Marko brani.*
c. *Ivan brani sebe bolje nego što Marko brani sebe.*

Samo zadnji primjer značenjski je istovjetan rečenici *sa se*.

5. Osim spomenutih testova navest će se i test već spomenutih autora D. Zec (1985) te P. Sells, A. Zaenen i D. Zec (1987), koji obezličanjem dokazuju da u hrvatskome⁵ jeziku element *se* nije objekt, odnosno da povratna klitika *se* ima neprijelazno djelovanje na glagol s kojim se kombinira. Djelovanje je obezličanja sljedeće: potiskuje subjektni argument, a to je stanje uočljivo dodavanjem klitike *se*. Budući da prisutnost povratne klitike *se* ne blokira obezličanje, to je dobar dokaz tomu da *se* nije objekt (Sells i dr. 1987: 195).

⁴ Autorica govori o srpskohrvatskome jeziku.

⁵ U njihovim radovima riječ je o srpskohrvatskome jeziku.

Slijede primjeri:

- 15. a. **Branilo se mene*⁶.
- b. **Branilo me se*.
- 16. a. **Branilo se sebe*.
- b. *Branilo se* (Zec 1985: 365–366).

5. Dokaz neistovjetnosti elementa *se* i zamjenice *sebe* u hrvatskome jeziku

Sažmimo spomenute testove⁷ kojima se može dokazati neistovjetnost elemenata *se* i *sebe* i primijenimo ih na hrvatski jezik.

1. Prvi su test predikatni atributi ili predikatni proširci, koji se, kako je već rečeno, mogu pojaviti kao dodatak subjektu ili objektu. Uz subjekt se nalaze u nominativu (17. a.), a uz objekt u akuzativu (17. b.):

- 17. a. *Marija uređuje sestru potpuno umorna*.
- b. *Marija uređuje sestru potpuno umornu*.

Ako se umjesto imenice u akuzativu uporabi nenaglašena zamjenica, predikatni se atributi ponašaju jednako kao uz imenicu:

- 18. a. *Marija je uređuje potpuno umorna*.
- b. *Marija je uređuje potpuno umornu*.

Stoga bi se i element *se* trebao ponašati kao i druge nenaglašene zamjenice ako se ona smatra zamjenicom, što znači da bi se predikatni atribut uz njega trebao pojaviti u akuzativu. No pojavljuje se samo u nominativu, što je dokaz tomu da se element *se* ne može smatrati objektom.

- 19. a. *Marija se uređuje potpuno umorna*.
- b. **Marija se uređuje potpuno umornu*.

2. Drugi test zove se dopunjavanje *kao*-skupinom. Već je rečeno da ta skupina mora biti u jednakome padežu kao i imenska riječ na koju se odnosi.

- 20. a. *Mi smo Ivana prikazali kao dobra čovjeka*.
- b. *Mi smo ga prikazali kao dobra čovjeka*.

⁶ Takve se konstrukcije danas smatraju mogućima i normativnima, premda stilski obilježjenima. O tome više u Belaj 2004: 38–39.

⁷ Navode se svi testovi gore spomenuti osim testa obezličanjem jer se, kako je već rečeno, konstrukcije *Branilo se mene*, *sebe* i sl. danas smatraju ovjerenima.

Ako se na mjestu imenice ili koje zamjenice uporabi zamjenica *sebe*, *kao*-skupina je u akuzativu kao i zamjenica *sebe*:

21. *On je sebe prikazao kao dobra čovjeka.*

No uporabom elementa *se kao*-skupina više nije u akuzativu, nego je u nominativu i time se dokazuje da se element *se* ne može smatrati objektom:

22. a. **On se prikazao kao dobra čovjeka.*

b. *On se prikazao kao dobar čovjek.*

Usporedi li se rečenica s povratnim glagolom i dopunom u obliku *kao*-skupine s rečenicom s neprijelaznim glagolom i spomenutom dopunom, opaža se da se *kao*-skupina jednako ponaša, tj. u nominativu je. Time se potvrđuje da se glagoli *sa se* ponašaju kao neprijelazni:

23. *Klara se ponaša kao dobra djevojčica.*

24. *Klara trči kao prava sportašica.*

3. Treći se test odnosi na dokazivanje semantičke i sintaktičke neistovjetnosti elementa *se* i zamjenice *sebe* u poredbenih konstrukcija s tzv. pravim povratnim glagolima.

1) Dokaz semantičke neistovjetnosti:

25. a. *Lucija se krivi više od Ane.*

b. *Lucija krivi sebe više od Ane.*

Za razliku od prve rečenice, koja znači samo da Lucija krivi sebe više nego što Ana krivi sebe, druga se rečenica može značenjski tumačiti na tri načina:

A. *Lucija krivi sebe više nego što krivi Anu.*

B. *Lucija krivi sebe više nego što je krivi Ana.*

C. *Lucija krivi sebe više nego što Ana krivi sebe.*

Iz toga slijedi zaključak da je samo zadnji primjer značenjski istovjetan rečenici s elementom *se*.

2) Dokaz sintaktičke neistovjetnosti:

26. a. *Ivan mene hvali više nego Mariju.*

b. *Ivan me hvali više nego Mariju.*

27. a. *Ivan sebe hvali više nego Mariju.*

b. **Ivan se hvali više nego Mariju.*

c. *Ivan se hvali više nego Marija.*

Opaža se da se element *se* u navedenim poredbenim konstrukcijama sintaktički ne ponaša kao zamjenice *mene* (*me*) i *sebe* jer ne može sudjelovati u objektnoj usporedbi. Zaključuje se da se glagoli sa *se* ponašaju kao neprijelazni glagoli (*Ivan se hvali više nego Marija.*).

Razmatrajući i analizirajući teoriju K. Olive o povratnim glagolima, tražili su se još pojedini primjeri kojima bi se dokazala njegova tvrdnja da element *se* u povratnih glagola tipa *umiti se* i zamjenica *sebe* u primjerice konstrukciji *umiti sebe* nisu istovjetni te da se povratni glagoli ponašaju različito od prijelaznih glagola uz koje je uporabljena zamjenica *sebe*. Osim već spomenutih dokazi su toj tvrdnji i sljedeći:

- 28. a. *Tko se počešljao?*
 - b. *Počešljao sam se ja.*
- 29. **Koga se počešljao ?*
 - 30. a. *Koga si počešljao?*
 - b. *Sebe sam počešljao.*
 - c. **Pочеšljao sam se.*
 - 31. a. *Tko je sebe počešljao?*
 - b. *Sebe sam počešljao ja.*
 - c. *Ja sam sebe počešljao.*

U primjerima pod brojem 28. riječ je o glagolu *počešljati se* i na pitanje (28. a.) se može odgovoriti tako da je redosljed članova obavijesnoga ustrojstva rečenice običan⁸ (28. b.). No taj redosljed može biti i obrnut, pa rečenica u tom slučaju izgleda ovako: *Ja sam se počešljao*. Dakle opaža se da se pitanje s tim glagolom postavlja u skladu s njegovom morfosintaktičkom naravi, što znači da je riječ o glagolu uz koji se ne može uporabiti objekt jer nije prijelazan. Na isti se način i odgovara na pitanje. Primjer pod brojem 29. upravo zbog te činjenice nije moguć.

Za razliku od toga primjeri pod brojem 30. sadržavaju glagol *počešljati*, koji je prijelazan i zbog toga na pitanje pod brojem 30. a. odgovor ne može biti onaj pod brojem 30. c. Ako u rečenici s glagolom *počešljati* želimo postaviti pitanje o subjektu, ono će izgledati ovako: *Tko je sebe počešljao?* (31. a.). Odgovor s običnim redosljedom članova obavijesnoga ustrojstva rečenice ima oblik kao pod brojem 31. b., a s obrnutim redosljedom ovakav: *Ja sam sebe počešljao* (31. c.).

⁸ O običnome i obrnutome redosljedu članova obavijesnoga rečeničnog ustrojstva više u Silić i Pranjković 2005, str. 371–374.

6. Analiza povratnih glagola u odnosu na njihove prijelazne parnjake

6.1. Uvod u analizu povratnih glagola

Neistovjetnost čestice *se* i zamjenice *sebe* uvjetuje drugačiji pristup povratnim glagolima. Na temelju analize nekoliko povratnih glagola⁹ i njihovih prijelaznih parnjaka pokušat će se rastumačiti mogućnost da se povratni glagol i njegov prijelazni ili neprijelazni¹⁰ parnjak smatraju dvama glagolima. Polazi se od pretpostavke da je svaki glagol s elementom *se* koji ima bilo prijelazni bilo neprijelazni parnjak nastao upravo od toga parnjaka, što znači da je taj oblik osnovni. Stoga se primjerice glagoli *obrijati* i *obrijati se* ne smatraju jednim glagolom, nego dvama glagolima, tj. prijelaznim glagolom *obrijati* i njegovim povratnim parnjakom *obrijati se*. Prema pristupu K. Olive element *se* uz povratne se glagole u ovome radu smatra česticom. Valja istaknuti da se čestica *se* uz te glagole smatra dijelom njihova morfološkoga i leksičkosemantičkoga ustrojstva¹¹, tj. dio je samoga glagola.

Svaki se glagol analizira tako da se prvo navode definicije iz četiriju rječnika hrvatskoga jezika, zatim slijede korpusni primjeri i iza toga glagol se opisuje sintaktički. Svaki se povratni glagol uspoređuje sa svojim prijelaznim parnjakom, od kojega je i nastao, a koji se analizira na jednak način kao i povratni glagol. Na kraju se za prijelazni glagol utvrđuje može li se uz njega uporabiti zamjenica *sebe*. Naime primarno će se posegnuti za povratnim glagolom kada se želi izreći radnja koju vršitelj izvodi na sebi ili sebi primjerice *počešljala sam se*, *obuo se*, *brijem se* i dr. Takvo se značenje izriče i uporabom zamjenice *sebe* uz prijelazne parnjake spomenutih glagola, no samo u slučajevima naglašivanja i izražavanja kontrasta tipa *počešljala sam sebe, a ne tebe*; *želim brijati baš sebe*.

Značenje povratnoga glagola i njegova prijelaznoga parnjaka podudara se u pojedinim glagolima kada se uz prijelazni parnjak može uporabiti zamjenica *sebe*. Primjerice značenja su glagola *obrijati se* i konstrukcije *obrijati sebe* istovjetna, no ta se dva oblika razlikuju morfološki i sintaktički. U prvome je primjeru riječ o glagolu uz kojega je *se* čestica i neodvojiva od njega. Glagol nema objektnu dopunu u akuzativu. Drugi pak je primjer konstrukcije, odnosno spoja glagola *obrijati* i njegove objektno dopune u akuzativu. No valja istaknuti da

⁹ Premda se u ovome radu polazi od pretpostavke da su povratni glagoli nastali od svojih prijelaznih ili neprijelaznih parnjaka, prvo se analizira povratni glagol, a zatim slijedi analiza njegova prijelaznoga parnjaka jer su povratni glagoli jedna od tema ovoga rada.

¹⁰ Najčešće je riječ upravo o prijelaznim parnjacima, no postoje i glagoli sa *se* koji imaju neprijelazne parnjake kao primjerice *bijeljeti / bijeljati se*, *blistati / blistati se* i sl.

¹¹ Poslužili smo se riječima iz gramatike Silića i Pranjkovića (2005: 40).

se značenja povratnih glagola i njihovih prijelaznih parnjaka ne poklapaju uvijek kada prijelazni parnjaci imaju sposobnost da se uz njih uporabi zamjenica *sebe*. Primjerice glagol *iscrpiti se* ima leksičko značenje *ostati bez snage*¹², koje se ne poklapa sa značenjem konstrukcije *iscrpiti sebe*, odnosno značenjem njegova prijelaznoga parnjaka kada se uz njega na objektnome mjestu uporabi zamjenica *sebe*: *dovesti sebe u stanje iscrpljenosti*.

U analizi glagola služi se četirima rječnicima, *Rječnikom hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880. – 1975.) (tzv. Akademijinim rječnikom, dalje u tekstu AR), *Rječnikom hrvatskoga jezika* (1994.) autora V. Anića (u daljnjemu tekstu Anićev rječnik), *Rječnikom hrvatskoga jezika* (2000.) ur. J. Šonje (dalje u tekstu Šonjin rječnik) i već spomenutim *Školskim rječnikom hrvatskoga jezika* (2012.) (u daljnjemu tekstu Školski rječnik). U obzir se uzima samo temeljno značenje glagola i eventualno još jedno značenje blisko temeljnomu značenju, a koje je često u uporabi. Od prenesenih značenja u obzir se uzimaju samo ona koja su vrlo česta i uobičajena te su zbog broja korpusnih primjera nezaobilazna u analizi. Ako postoje različite definicije pojedinoga glagola, odlučuje se za definiciju iz rječnika koja se na temelju korpusnih primjera i jezičnoga osjećaja smatra najboljom. U analizu će se uključiti i kontekstualno uvjetovana značenja, kao što su uzajamnost povratnoga značenja, namjerna radnja i sl. Katkad nije bilo lako odlučiti koje je temeljno značenje pojedinoga glagola jer se tijekom analize nailazilo na neslaganja između rječnika i korpusnih primjera s jedne strane te temeljnoga značenja prijelaznoga parnjaka. Ako određeni prijelazni parnjak povratnoga glagola ima više značenja, u obzir će se uzeti samo ono značenje koje se zadržava i u povratnoga glagola. Primjerice glagol *iscrpiti* ima više značenja: 1. crpeći izvući svu tekućinu iz čega; 2. pren. iskoristiti, potrošiti, isprazniti ili dovesti što do kraja; 3. učiniti da tko ostane bez snage. Kako povratni glagol *iscrpiti se*, koji je nastao od glagola *iscrpiti*, ima značenje *ostati bez snage*, tako se i za glagol *iscrpiti* uzelo u obzir samo značenje koje odgovara značenju njegova povratnoga parnjaka, a to je *učiniti da tko ostane bez snage*.

Katkad glagoli imaju ono leksičko značenje koje je zapravo kontekstualno uvjetovano ili preneseno, kao što je slučaj s glagolima tipa *čuti se: biti s kim u vezi ili razgovarati s kim*, no osim toga značenja u obzir će se uzeti i značenje koje je nastalo od temeljnoga značenja prijelaznoga parnjaka određenoga glagola. Tako se u spomenutoga glagola analizira i sljedeće značenje toga glagola: *osjetom sluha primati i raspoznavati svoj glas*, koje je nastalo prema temeljnome značenju njegova prijelaznoga parnjaka *čuti: osjetom sluha primati i raspoznavati zvukove*. Navedeno značenje nije spomenuto u rječniku. Općenito te-

¹² Značenje preuzeto iz *Školskoga rječnika hrvatskoga jezika*, str. 183.

meljno značenje glagola katkad zbog rjeđe uporabe nije navedeno kao dio leksičkoga značenja glagola i kontekstualno uvjetovano značenje u tome ga smislu potiskuje, no u analizi je ovakve vrste ono neizostavno.

Treba napomenuti da u pojedinim rječnicima postoje različita rješenja oko načina bilježenja glagola uz koje se pojavljuje element *se*. U AR-u glagol sa *se* nije naveden kao podnatuknica osnovnoga glagola, nego su brojevima označene različite uporabe pojedinoga glagola, među ostalima i refleksivna i pasivna. U Anićevu rječniku u opisu se glagolskih dopuna katkad navodi mogućnost pojavljivanja elementa *se* uza glagol, no nije dosljedno provedeno. Šonjin rječnik i Školski rječnik glagol s elementom *se* navode kao podnatuknicu njegova parnjaka bez *se*. U Školski je rječnik uvedena novina u tome smislu što se uz glagol uz koji se prema tradicionalnim podjelama povratnih glagola element *se* smatra zamjenicom taj element stavlja u zagradu (*mazati (se)*), kao i uz one glagole koji se u jednakome značenju mogu pojaviti u obliku sa *se* i bez njega (*skijati (se)*). Osim rječnikā izvor je podataka o pojedinome glagolu, već je rečeno, i Hrvatska jezična mrežna riznica.

Razmišljajući o nazivu *povratni glagoli* za skupinu glagola koji se pojavljuju s česticom *se*, došlo se do sljedećega zaključka. Naime povratnost označuju samo tradicionalno nazvani pravi povratni glagoli. Naziv je bio odgovarajući u vrijeme kada se za svaki element *se* smatralo da je povratna zamjenica i kada su se prototipnom skupinom povratnih glagola proglašivali pravi povratni glagoli, kojima se izražava povratnost. Premda se element *se* ovdje uz sve glagole smatra dijelom njihova morfološkoga i leksičkosemantičkoga ustrojstva i time se metodološki razlikujemo od tradicionalnoga gledišta o povratnim glagolima, taj će se naziv zadržati iz pragmatičnih razloga. Time se nastavlja tradicija, a uostalom značenje povratnosti i dalje je obilježje glagola tipa *braniti se*, *obrijati se*, *urediti se* i sl. Naziv *povratni glagoli* ustalio se kao naziv za skupinu glagola uz koje se pojavljuje element *se* u hrvatskoj gramatičarskoj tradiciji i ostalim radovima te će se zadržati i u ovome radu. Taj se naziv dakle ovdje rabi za sve glagole kojima je formalno obilježje pojavljivanje elementa *se* uz njih.

6.2. Glagol *braniti se*

Glagol *braniti se* u AR-u je definiran ovako: 1. značenje koje je naprijed pod I. 1. refleksivno, a) u tjelesnom smislu, b) u umnom smislu¹³; 2. značenje koje je naprijed pod I. 2. u tjelesnom ili umnom smislu, refleksivno: kao proti-

¹³ Riječ je o značenju: zaklanjati ili čuvati koga ili što kojim god načinom odbijajući od nje-ga zlo, ne dajući da mu se učini zlo.

viti *se*, opirati *se*¹⁴. U Anićevu rječniku glagol *braniti se* ima sljedeću definiciju: a. pružati otpor, opirati *se*, b. opravdavati *se*¹⁵. U Šonjinu rječniku taj je glagol definiran ovako: štititi *sebe* od napada, boriti *se* protiv napadača¹⁶. U Školskome rječniku značenje glagola *braniti se* opisano je ovako: otklanjati od *sebe* opasnost ili napad¹⁷.

Kao temeljno značenje glagola *braniti* određuje se ono iz Školskoga rječnika: *otklanjati od sebe opasnost ili napad*. Valja napomenuti da se glagol može uporabiti u dvama različitim kontekstima. Subjekt se može braniti fizički, tj. uporabom tjelesne sile, ili se može braniti verbalno u situacijama kada ga tko napadne riječima. Slijede korpusni primjeri koji sadržavaju glagol *braniti se*:

32. Možeš me slobodno odriješiti i izvući ovaj kolac iz rukava, ja se neću braniti i neću bježati. (Ivan Aralica. Graditelj svratišta, str. 53).

33. Iznenađen, muž pusti s oka ženu i stade se braniti od napadača. (Vladan Desnica. *Olupine na suncu*, str. 21).

34. Ja sam naime u onom momentu shvatio da se ti bacaš na mene — i trgnuo sam revolver da se branim... (Ranko Marinković. *Proze*, str. 92).

35. Petrov govor je apologetski, jer se u njemu brani, ali je u njemu prisutna i misionarska nakana.

<http://isusevolimte.blog.hr/2009/05/1626191574/dajemo-ti-hvalu.html>

36. U početku sam se branio, no ubrzo odustadoh, jer moje riječi nisu imale učinka. (Veljko Barbieri. *Epitaf carskoga gurmana*, str. 97).

Iz primjera je vidljivo da glagol može stajati bez dopune i sintaktička analiza izgleda ovako: subjekt u NOM. Međutim uz taj glagol može se uporabiti i neobvezna dopuna izražena prijedložno-padežnim izrazom *od* + GEN. U tom slučaju sintaktička se analiza prikazuje ovako: subjekt u NOM i objekt izražen prijedložno-padežnim izrazom *od* + GEN.

Glagol *braniti se* ima prijelazni parnjak *braniti*, od kojega je nastao. Taj se glagol u AR-u definira ovako: I. 1. zaklanjati ili čuvati koga ili što kojim god načinom odbijajući od njega zlo, ne dajući da mu se učini zlo, 2. smetati da se ne može imati ili upotrijebiti ili uživati ili činiti što, kao ne dati, kratiti, ne dopuštati.¹⁸ U Anićevu rječniku glagol je definiran na sljedeći način: 1. a. štititi koga od napada, opasnosti, b. biti čiji branitelj, zastupati koga na sudu, c. zastupati,

¹⁴ Značenje je: smetati da se ne može imati ili upotrijebiti ili uživati ili činiti što, kao ne dati, kratiti, ne dopuštati. Sv. 1, str. 588–591.

¹⁵ Str. 62–63.

¹⁶ Str. 96.

¹⁷ Str. 43.

¹⁸ Sv. 1, str. 588–591.

zagovarati neko mišljenje, 2. (komu, što) ne dopuštati, zabranjivati, uskraćivati kome što¹⁹. Definicija je u Šonjinu rječniku ovakva: 1. štititi od napada, štete, opasnosti, 2. pravno zastupati optuženika u kaznenom ili prekršajnom postupku, zastupati svoga branjenika na sudu, pred sudom, 3. ne dopuštati, ne omogućivati; sprečavati²⁰. U Školskome rječniku navodi se sljedeća definicija: 1. <prijel.> a. štititi koga ili što od napada, štete ili opasnosti, b. polagati kakav završni ispit usmeno izlažući pismeni rad i odgovarajući na pitanja koja o njemu postavlja povjerenstvo, 2. <neprijel.> ne dopuštati komu da što učini²¹.

Glagolu *braniti* temeljno je značenje: *štititi koga ili što od napada, štete ili opasnosti*. To će se značenje uzeti u obzir u analizi glagola. Slijede korpusni primjeri s tim glagolom:

37. Lisić se i razljuti i stane braniti djevojku. (Ksaver Šandor-Gjalski. *Gjurgjica Agičeva*, str. 114).

38. Dobri kralj Zvonimir obećaje, da će braniti siromahe, udove i sirote. (Lovre Katić. *Tri najveća hrvatska kralja*, str. 72).

39. Branio sam svoj goli život, kao onda, kad sam se topio u Savinji. (Antun Bonifačić. *Mladice*, str. 79).

40. I reci mu da mi ovdje ne branimo svoju kuću pa da moramo u svakom slučaju ginuti, Ivan Aralica. *Graditelj svratišta*, str. 94).

41. ...poraz Hrvata na Krbavi bio je najava i početak stogodišnjeg obrambenog rata u kome su Hrvati hrabro branili svaku stopu svoje zemlje.

<http://www.hr/hrvatska/povijest/ugarska>

42. Sa zupčastom kulom-zvonikom, starim zidinama i krovovima, dio je legende o divu iz pripovijesti hrvatskog književnika Vladimira Nazora, o junaku Velome Joži koji brani prava potlačenih.

<http://www.infofazana.hr/hr/guide/sto-vidjeti-i-ciniti/izleti-po-istri/>

Sintaktički se glagol analizira ovako: subjekt u NOM i objekt u AK. Kako se uz glagol osim izravnog objekta može pojaviti i neobvezna dopuna u obliku prijedložno-padežnog izraza *od* + GEN, navest ćemo i primjere za to:

43. Stoljećima brinu se Frankopani za naobrazbu naroda, grade crkve i samostane, kneževski ih darivaju, brane ih od svakoga neprijatelja. (Eugen Kumičić. *Urota Zrinsko-Frankopanska*).

44. Ali, kad joj je dogorjelo do nokata, a u starom plemstvu na trenutak usplamtjelo uznosito srce, odlučili su (mletačka vlada, op. a.) pozvati u pomoć dvanaest tisu-

¹⁹ Str. 62.

²⁰ Str. 96.

²¹ Str. 43.

ća Hrvata da ih oni brane od Bonapartine demokracije. (Ivan Aralica. *Graditelj svratišta*, str. 95).

Riječ je o glagolu uz koji se na mjestu objekta može pojaviti i zamjenica *sebe* i tada glagol *braniti se* i konstrukcija *braniti sebe* imaju jednako značenje:

45. Ne boj se, valjda sam ja u toj občini jači, nego itko drugi; valjda ću ja znati braniti tebe kao i sebe. (Josip Kozarac. *Medju svjetlom i tminom*, str. 146).

46. A otac mu je strijeljan u ratu, a i sam je za okupacije kao gimnazijalac sjedio u zatvoru – izmišlja Pero, ali i na tome mu hvala, jer treba braniti u prvom redu sebe, a usput misleći kako će ovako mokrih hlača. (Ivan Kušan. *Toranj*, str. 94).

47. Imamo pravo braniti sebe i osloboditi našu svetu zemlju. (NA [2001], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojavnica] [Vj20010930]).

48. Prema Mesićevim riječima svaka država ima pravo i dužnost braniti sebe i svoje građane od opasnosti globalnoga terorizma. (NA [2005], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojavnica] [Vj20051117]).

6.3. Glagol *čuti se*

Glagol *čuti se* u AR- je definiran ovako: prema 2., a to je sluhom iliti uhom primati glas²². U Anićevu rječniku glagol *čuti se* uopće nije spomenut, samo se u zoni definicije pod frazeološkim izrazima i većim cjelinama navodi: *čuje se (kako se čuje) – priča se, ljudi govore*²³, što je bezlična konstrukcija glagola *čuti*. U Šonjinu rječniku taj je glagol definiran ovako: dolaziti s kim u kontakt, porazgovoriti²⁴. U Školskome rječniku stoji sljedeća definicija toga glagola: biti s kim u vezi ili razgovarati s kim²⁵.

Premda u rječnicima nije kao leksičko značenje spomenuto ono koje je temeljno značenje glagola *čuti se* u odnosu prema temeljnome značenju glagola *čuti*, to će se značenje najprije obraditi. Riječ je o značenju *osjetom sluha primati i raspoznavati svoj glas*. Dakle glagol *čuti se* nastao je prema svojem prijelaznom parnjaku sa značenjem *osjetom sluha primati i raspoznavati zvukove*. Slijede korpusni primjeri za to značenje:

49. Nuestra Senora! Ne čujem se. Prazan, nijem, mrtav glas u mom grlu. (Milan Begović. *Giga Barićeva*).

50. Ima li koji, da zapjeva, da nas probudi, da se čujemo, da smo živi i da nam je sutra krsno ime. (Mato Vodopić. *Marija Konavoka*, str. 68).

²² Svezak 2, str. 110.

²³ Str. 109.

²⁴ Str. 150.

²⁵ Str. 69.

Glagol *čuti se* na sintaktičkoj se razini analizira ovako: subjekt u NOM. No glagolom *čuti se* s temeljnim značenjem može se izraziti i uzajamna povratnost, premda relativno rijetko. Značenje bi se glagola u tome slučaju moglo odrediti ovako: *osjetom sluha uzajamno primati i raspoznavati glas*.

51. Ma kakva prednost, pa mi se u Gružu uopće ne čujemo i ne vidimo zbog brodskih sirena. (NA [2003], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojavnica] [Vj20030509]).

Budući da je značenje glagola *čuti se* navedeno u Šonjinu i Školskome rječniku danas vrlo često i uobičajeno, kako se opaža iz korpusnih primjera, obradit će se i ono. To je značenje *biti s kim u vezi ili razgovarati s kim*. Riječ je o metonimij-skome proširenju uzajamnopovratnoga značenja glagola *čuti se*. Kako glagol u tom značenju ima dva valencijska obrasca, prikazat će se oba u sintaktičkoj analizi:

a) subjekt u množini u NOM

52. S nekima i danas održavam veze, tu i tamo se čujemo, razmijenimo pisma i obavijesti, kako to stari ljudi već čine. (NA [2002], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojavnica] [Vj20020907]). (s kolegicama, op. a.)

53. Da, redovito se čujemo jer Ante je čovjek koji ne zaboravlja one koji mu pomažu ili su mu pomagali. (NA [2001], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojavnica] [Vj20010313]).

b) subjekt (u jednini ili množini) u NOM i prijedložni objekt u dopuni *s* + INST

54. Na novinarski upit, dodao je da nije imao potrebe čuti se s predsjednikom države, jer je i on dobio istu informaciju iz istog izvora. (NA [2000], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojavnica] [Vj20000929]).

Glagol *čuti se* u odnosu prema sebi ima već spomenuti prijelazni parnjak *čuti*. U AR-u glagol *čuti* definiran je ovako: 1. imati sluh, 2. sluhom iliti uhom primati glas²⁶. U RHJ-u značenje je toga glagola određeno na sljedeći način: primiti ili primati sluhom glas ili glasove; opažati²⁷. Definicija je glagola *čuti* u Šonjinu rječniku sljedeća: 1. imati sluh, sposobnost opažanja zvukova, 2. raspoznati, raspoznavati glasove i zvukove²⁸. U Školskome se rječniku značenje toga glagola određuje ovako: osjetom sluha primati i raspoznavati zvukove²⁹.

Sintaktički se glagol analizira ovako: subjekt u NOM i objekt u AK. To se dokazuje sljedećim primjerima:

²⁶ Svezak 2, str. 103.

²⁷ Str. 109.

²⁸ Str. 149–150.

²⁹ Str. 69.

55. Ta barem i zapjevajte štogod, neka vas čujemo! (Dinko Šimunović. *Gjerdan*, str. 127).

56. Tako je na priliku imala svake večeri, dat svoju molitvu kaže na glas, da je otac čuje. (Viktor Car Emin. *Iza plime*, str. 198).

57. Alfredu se pričinu kao da ne čuje prvi put taj glas. (Eugen Kumičić. *Olga i Lina*).

58. Čujem da je Ruža mnogo baštinila po svojem ocu – načme Sabina da čuje šta će reći udova, a znala je da je Ruža siromašna roda. (Eugen Kumičić. *Gospođa Sabina*).

Uz taj se glagol može uporabiti zamjenica *sebe* i konstrukcija *čuti sebe* ima značenje jednako temeljnomu značenju glagola *čuti se*, a to je *osjetom sluha primati i raspoznavati svoj glas*. Slijede primjeri za to:

59. I ja isti, čuh sebe, kako lupam,

I sa mladimi žrtvami, sa »nezrelimi zeleniši« o stijenu, o kamen, o stablo trupam! (Ante Kovačić. *Feljtoni i članci*, str. 81).

60. Sumnjičavo su se obazirali rudnikom, ispitivali svodove, pipali grede i čertove pogureni, sništeni od nevjerice šaptali kao bojeći se da sebe same čuju: – Slabo, ništavno! (August Cesarec. *Za novim putem*. Novele, str. 170).

61. Žene se sastanu i onda sve odjedamput pričaju, govore i toroču, njima to ne smeta: svaka čuje samo sebe... (Jakša Kušan. *U procijepu*, str. 139).

6.4. Glagol *iscrpiti se*

Glagol *iscrpiti se* u AR-u nije naveden. U Anićevu je rječniku spomenuti glagol definiran na sljedeći način: a. izgubiti snagu, premoriti se b. potrošiti se³⁰. U Šonjinu se rječniku glagol *iscrpiti se* definirao ovako: istrošiti se, izmožditi se, umoriti se³¹. Značenje toga glagola u Školskome se rječniku odredilo na sljedeći način: ostati bez snage³².

Kao značenje glagola *iscrpiti se* uzet će se definicija iz Školskoga rječnika, tj. *ostati bez snage*, koja je u odnosu prema definiciji glagola *iscrpiti*: *učiniti da tko ostane bez snage*³³. Slijede korpusni primjeri s tim glagolom:

62. Iscrpivši se prerano kao pisac, nepripravan za bilo kakve neuspjehe, autostigmatiziran kao nesretni i prevareni ljubavnik, osjećao se izmorenim, suvišnim, zanemarenim do kraja života. (Mirko Tomasović. *Prepjevi iz romanskog pjesništva*, str. 177).

³⁰ Str. 276.

³¹ U ovome rječniku glagolu *iscrpiti se* nas mjestu definicije stoji glagol *iscrpsti*, kojemu se onda određuju pojedina značenja. Str. 364.

³² Str. 183.

³³ Definicije preuzete iz Školskoga rječnika, str. 183.

63. (...) medicinari rada upozoravaju na neodrživost prakse po kojoj svaki poslodavac može otpustiti radnika nakon što se dovoljno iscrpi i teško razboli da više ne može raditi na istom radnom mjestu. (NA [2006], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojava] [Vj20060315]).

64. Utakmica protiv Slavena bila je njemačkog tipa, igrači su se dosta iscrpili, no vjerujem da će se oporaviti i da će protiv Dinama svi biti spremni. (NA [2001], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojava] [Vj20010509]).

65. Odigrali su izvanredno susret s Dinamom, ali su se iscrpili. (NA [2000], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojava] [Vj20000505]).

Iz primjera je vidljivo da se glagol *iscrpiti se* sintaktički analizira ovako: subjekt u NOM.

Glagol *iscrpiti se* analizira se u odnosu prema glagolu *iscrpiti* te će se i tomu glagolu odrediti značenje. U AR-u njegova definicija glasi: crpući izvaditi³⁴. U Anićevu je rječniku taj glagol definiran ovako: a. crpljenjem izvući svu tekućinu iz čega; isušiti b. iskopati svu rudu iz rudnika c. istrošiti sve minerale iz tla, učiniti tlo neplodnim d. premoriti, izmoriti e. potrošiti f. potpuno raspraviti neku temu³⁵. Značenje glagola *iscrpiti* u Šonjinu je rječniku³⁶ određeno na sljedeći način: 1. izvući, iskoristiti, potrošiti neku zalihu, izvor do kraja; 2. istrošiti snagu; izmožditi; umoriti; 3. raspravljajući, istražujući, analizirajući iskoristiti sve mogućnosti predmeta³⁷. U Školskome se rječniku daje sljedeća definicija toga glagola: 1. crpeći izvući svu tekućinu iz čega; 2. pren. iskoristiti, potrošiti, isprazniti ili dovesti što do kraja; 3. učiniti da tko ostane bez snage³⁸.

U obzir će se uzeti samo značenje *učiniti da tko ostane bez snage*, jer se ono određuje prema značenju glagola *iscrpiti se*. Korpusni primjeri s glagolom *iscrpiti* jesu sljedeći:

66. Delirij bi je iscrpio do najzadnjeg i najsitnijeg otpora. (Milan Begović. *Giga Barićeva*).

67. Nas je, na kraju, iscrpila jurnjava u grupi, pogotovo susret s Jugoslavijom (4-4) (NA [2000], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojava] [Vj20001003]).

68. Nadamo se da će on biti i nagrađen, jer pedesetogodišnja borba za zgradu poprilično nas je iscrpila, rekao je na kraju prof. Ninić. (NA [2000], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojava] [Vj20000310]).

³⁴ Sv. 3, str. 858. Govori se o glagolu *iscrpsti*.

³⁵ Str. 276.

³⁶ Ponavljamo da su definicije navedene za glagol *iscrpsti*.

³⁷ Str. 364.

³⁸ Str. 183.

69. Već sam dvaput igrao na centralnom terenu, znam kakav je osjećaj, a dobro je i to što sam samo jedan meč imao na suncu, svi ostali su bili večernji dvoboji, tako da nisam pretjerano umoran, iako me Kučera iscrpio (...). (NA [2000], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojava] [Vj20000114]).

70. Bolest ga je iscrpila u najvažnijem trenutku, a radujem se njegovoj ovakvoj igri. (NA [2000], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojava] [Vj20000816]).

Sintaktička se analiza glagola *iscrpiti* prikazuje ovako: subjekt u NOM i objekt u AK.

Uz taj glagol može se uporabiti zamjenica *sebe*:

71. Onda mu je došao tast i rekao da ne valja tako da će iscrpiti sebe pa narod neće imati koristi. <http://www.tebe-trazim.com/forum/viewtopic.php?f=43&t=4507&view=print>

72. Imate jaku želju pomoći svima oko sebe čak i ako to znači dodatno sebe iscrpiti radi drugih. <http://dalje.com/hr-zivot/dnevni-horoskop-za-01012015/532276>

73. To mnogi misle pa na kraju, kad sve i sva iscrpe, i kad sebe iscrpe, ipak odu psihijatru. <http://www.forum.hr/archive/index.php/t-427950.html>.

Opaža se da se u ovome slučaju značenja konstrukcije *iscrpiti sebe* i glagola *iscrpiti se* ne poklapaju. Naime konstrukcija *iscrpiti sebe* ima značenje: *dovesti sebe u stanje iscrpljenosti*, dok je značenje glagola *iscrpiti se* ono koje je već spomenuto: *ostati bez snage*.

6.5. Glagol *obrijati se*

Glagol *obrijati se* u AR-u se ne spominje, ali se u rječničkom članku glagola *obrijati* navodi da se nalazi u aktivnoj, pasivnoj i refleksivnoj uporabi³⁹. U Anićevu rječniku taj glagol, u skladu s metodologijom izrade toga rječnika, ne postoji kao podnatuknica, no u zagradama je spomenuta mogućnost pojavljivanja toga glagola s elementom *se*. Stoga se može zaključiti da se definicija *odstraniti dlake s tijela (ob. s lica)* odnosi i na povratni glagol⁴⁰. U Šonjinu se rječnik značenje glagola *obrijati se* odredilo ovako: *skinuti sebi dlake s lica*⁴¹. U Školskome rječniku definicija je toga glagola: *ukloniti čiju bradu s pomoću britve ili brijačega aparata*⁴².

Definicija koja najbolje odgovara značenju glagola *obrijati se* jest ona iz Školskoga rječnika s malo preinakom zbog drugačijega pristupa povratnim gla-

³⁹ Sv. 8., str. 462.

⁴⁰ Str. 570.

⁴¹ Str. 722.

⁴² Str. 413.

golima: ukloniti svoju bradu s pomoću britve ili brijačega aparata. Slijede korpusni primjeri koji sadržavaju taj glagol:

74. E, obrijao sam se, ako i nije subota, znate, da se malko pomladim, pa mi ovaj vjetar dere kožu poput britve. (Eugen Kumičić. *Začudeni svatovi*).

75. Kad je otpraćen na kupanje, gdje se novajlije obrijui i presvuku, izjavio mu je brijač svoje zadovoljstvo, što s njime nema posla. (Josip Šilović. *Uzroci zločina*, str. 95).

76. Da se brije, bilo je potpuno suvišno: obrijao se o podne. (Miroslav Krleža. *Povratak Filipa Latinovicza*, str. 235).

Sintaktička se analiza glagola *obrijati se* na temelju korpusnih primjera prikazuje ovako: subjekt u NOM.

Glagol *obrijati se* analizira se u odnosu prema glagolu *obrijati*. U AR-u definicija je toga glagola sljedeća: britvom ukloniti dlake⁴³. U Anićevu rječniku značenje je toga glagola određeno na sljedeći način: odstraniti dlake s tijela (ob. s lica)⁴⁴. Definicija glagola *obrijati* u Šonjinu je rječniku ovakva: odrezati dlake s britvom i drugim nožićima i aparatima izrađenim za brijanje⁴⁵. U Školskome rječniku glagol je definiran ovako: ukloniti dlake s kože s pomoću britve ili brijačega aparata⁴⁶.

Temeljno značenje glagola *obrijati* nije sporno i vrlo je slično određeno u svim navedenim rječnicima. Slijede korpusni primjeri s tim glagolom:

77. Dakle, novce nam valja što prije spremiti nekuda u zemlju na tajno mjesto – promulja suho i hrapavim glasom Ferkonja, podigavši tmurnu glavu, a sada si istom mogao opaziti da je bradu sasvim obrijao tako da prijašnjega Ferkonju ne bi nitko upoznao do onoga koji pamti njegovo ono osobito ćoravo oko. (Ante Kovačić. *U registraturi*).

78. Zbilja, poručuje Jurić da te danas ne može doći obrijati. (Josip Draženović. *Povjest jednog vjenčanja...*, str. 50).

79. Tko bi vas prepoznao, kad ste obrijali brkove? (Ivo Kozarčanin. *Sam čovjek*, str. 204).

80. Nato papa svojom rukom odstriže mu nekoliko dlaka brade i daje ga posve obrijati. (Lovre Katić. *Tri najveća hrvatska kralja*, str. 55).

81. Glavu je lakše obrijati, a pogotovo ćelavu... (Jakša Kušan. *U procijepu*, str. 87).

82. Maruša je ostala pokraj njega, oprala mu lice i obrijala ga. (Mirko Kovač. *Vrata od utrobe*, str. 83).

⁴³ Sv. 8., str. 462.

⁴⁴ Str. 570.

⁴⁵ Str. 722.

⁴⁶ Str. 413.

Sintaktička se analiza glagola *obrijati* prikazuje ovako: subjekt u NOM i objekt u AK. Uz glagol *obrijati* može se uporabiti zamjenica *sebe*, što dokazuje primjer koji slijedi:

83. A što se tiče straha, sto puta je teže obrijati sebe nego drugoga. <http://brijaonica.com/viewtopic.php?f=16&t=1663&start=75>.

Konstrukcija *obrijati sebe* i glagol *obrijati se* imaju jednako značenje.

6.6. Glagol *urediti se*

Glagolu *urediti se* definicija je u AR-u ovakva: a. srediti se, staviti se u red, b. odrediti se, c. različita pojedinačna značenja⁴⁷. U Anićevu je rječniku spomenuti glagol definiran na sljedeći način: dotjerati svoju vanjštinu⁴⁸. U Šonjinu se rječniku glagol *urediti se* definira ovako: urediti sebe, dotjerati se⁴⁹. Značenje toga glagola u Školskome se rječniku odredilo na sljedeći način: dovesti što u red, učiniti koga ili što ljepšim⁵⁰.

Budući da je glagol *urediti se* parnjak glagolu *urediti* u temeljnome značenju, ono će se uzeti u obzir. Definicija koja odgovara glagolu *urediti se* jest: dotjerati se, učiniti se urednijim i ljepšim⁵¹. Kako se uz glagol *urediti se* u tom značenju pojavljuju samo živi aktanti, tako će se i za glagol *urediti* tražiti korpusni primjeri sa živim vršiteljima i trpiteljima. Ističemo da se uz taj glagol kao trpitelji pojavljuju i pojedini dijelovi čovjekova tijela. Slijede korpusni primjeri koji sadržavaju glagol *urediti se*:

84. Alfred se uredi i rastane sa svojim prijateljem na kavalirski način. (Eugen Kumičić. *Olga i Lina*).

85. Ustala je po svom običaju rano, lijepo se uredila, pomolila se Bogu za pokojnog oca i za svoju majku da ulije malo ljubavi u njezino srce za nesretnu joj kćerku. (Eugen Kumičić. *Olga i Lina*).

86. Vode mi dajte da se čovjek očisti, umije i uredi! (Ante Kovačić. *U registraturi*).

Sintaktička se analiza glagola *urediti se* prikazuje na ovaj način: subjekt u NOM.

Glagol *urediti se* analizira se u odnosu prema glagolu *urediti* te će se i tomu glagolu odrediti značenje. U AR-u njegova definicija glasi: a. srediti, dovesti u

⁴⁷ Sv. 19, str. 793–796.

⁴⁸ Str. 1123.

⁴⁹ Str. 1315.

⁵⁰ Str. 831.

⁵¹ Definicija je autoričina.

red, b. odrediti, c. ustanoviti, d. učiniti, e. sporazumjeti se, dogovoriti se, ugovoriti, f. skupiti (vojsku), izvježbati (vojsku), g. razrediti (u zasjedi hajduke), h. udesiti (to su pr. za dotjerati), i. uresivati, j. priparaviti, prirediti (...) ⁵². U Aniće-
vu je rječniku taj glagol definiran ovako: a. prilagoditi potrebi, dovesti u stanje
da odgovara svrsi; namjestiti, b. dovesti u uredno stanje, dovesti u red; srediti,
c. namiriti, izmiriti, isplatiti, d. obaviti urednički posao, pripremiti za objavljiva-
nje ⁵³. Značenje glagola *urediti* u Šonjinu je rječniku određeno na sljedeći na-
čin: 1. učiniti urednim; namjestiti, pospremiti, očistiti; 2. uspostaviti red u po-
slovima; srediti, organizirati; 3. urednički prirediti, pripremiti za tisak; redigi-
rati ⁵⁴. U Školskome se rječniku daje sljedeća definicija toga glagola: 1. učini-
ti urednim, čistim ili ljepšim; 2. staviti što u red, napraviti red u čemu; 3. oba-
viti urednički posao i pripremiti tekst za tisak ⁵⁵. Temeljno je značenje glagola
urediti: *učiniti urednim, čistim ili ljepšim*. Slijede korpusni primjeri koji sadr-
žavaju taj glagol:

87. Jutros je, neočekivano, došao k meni brijač da me obrije i uredi. (Vladan Desni-
ca. *Proljeća Ivana Galeba*, str. 296).

88. Ja sam već uredio i svoje lice i svoju kosu. (Ante Kovačić. *U registraturi*).

89. Danas još nisam staroj leđa uredio. (Slobodan Novak. *Mirisi, zlato i tamjan*,
str. 143).

Sintaktički se glagol *urediti* analizira ovako: subjekt u NOM i objekt u AK. Riječ je o glagolu uz koji se na mjestu objekta može pojaviti i zamjenica *sebe* i značenje je konstrukcije *urediti sebe* i glagola *urediti se* jednako. Slijedi primjer glagol *urediti* sa zamjenicom *sebe* na objektnome mjestu:

90. Onda bi uredio sebe, kako su ga naučili, pa odsjedivši u školi, vratio bi se o pod-
ne kući, jer treba skočiti u dućan, u gostionicu po vino, u pekarnu po kruh i poslušati
milostivnu i milostivnoga u svemu. (Ivan Goran Kovačić. *Dani gnjeva*, str. 176).

6.7. Glagol *utopiti se*

Glagol *utopiti se* u AR-u ima sljedeću definiciju: potonuti, udaviti se, udušiti se (u vodi) ⁵⁶. U Aniće-
vu rječniku uz taj glagol stoji: izgubiti život u vodi, uda-
viti se ⁵⁷. Definicija je glagola *utopiti se* u Šonjinu rječniku ovakva: ugušiti se u

⁵² Sv. 19, 793–796.

⁵³ Str. 1123.

⁵⁴ Str. 1315.

⁵⁵ Str. 831.

⁵⁶ Sv. 20, str. 131.

⁵⁷ Str. 1136.

vodi⁵⁸. Školski rječnik donosi sljedeću definiciju toga glagola: ostati bez zraka zbog prisutnosti vode i umrijeti⁵⁹.

Korpusni su primjeri s glagolom *utopiti se* sljedeći:

91. »Možda se i utopio loveći ribe, pa se uopće ne će više ni vratiti«, htio je dodati, ali se predomisli i ne doda ništa. (Ivan Dončević. *Mirotvorci*, str. 47).

92. Putem je Hela pala u more i utopila se, te se ono more prozvalo Helespont. (Slavko Rozgaj. *Astrognozija*, str. 145).

93. Željeli bi da se nitko nije utopio u rijeci, kad su je prelazili na više mjesta i na razne načine. (Vjekoslav Kaleb. *Divota prašine*, str. 361).

94. Utopio se pokušavajući od utapljanja spasiti poznanicu. (NA [2000], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj pojava] [Vj20000624]).

Sintaktička se analiza glagola *utopiti se* prikazuje ovako: subjekt u NOM.

Važno je napomenuti da se pojedinim glagolima kao što je glagol *utopiti se* može izraziti i namjerna radnja, što se utvrđuje kontekstom. Slijede primjeri s takvim značenjem:

95. Alfred se napokon nešto umiri, pa poviče da se ide utopiti. (Eugen Kumičić. *Olga i Lina*).

96. Anastazija čupa si kose, te vičući i grozeći se mužu, da će se utopiti, da će od jada skočiti u more, razblažuje mu time donekle bol i čemer i oslađuje mu gorke časove. (Eugen Kumičić. *Začudeni svatovi*).

97. Utopit ću se, da me žalost ne ubije. (Ivan Dončević. *Životopis bez svršetka...*, str. 46).

98. Lijepa plavka porumenje, a Tonka upita fratra je li čuo kako se Marica Maršanićeva htjela utopiti. (Eugen Kumičić. *Urota Zrinsko-Frankopanska*).

99. Vraz i Lisinski umrli su mladi od sušice i gladovanja, Felbinger je umro kao prosjak u ubožnici, Karas se je utopio sam od očajja, Luka Botić i Andrija Palmović umrli su sasvim mladi, a Kovačić je poludio u tridesetitrećoj godini. (Miroslav Krleža. *Sabrana djela. Eseji. Knjiga prva*, str. 27).

100. Frank je htio reći, da nije kriv što nema novaca, on je nesretan zbog toga, i uopće je nesretan, pa je zato došao ovamo da se sunovrati s mosta i da se utopi. (Ivan Dončević. *Mirotvorci*, str. 234).

Glagol *utopiti se* analizira se u odnosu prema glagolu *utopiti*. U AR-u definicija je toga glagola: potopiti, umočiti, uroniti, udaviti⁶⁰. Značenje je toga gla-

⁵⁸ Str. 1327.

⁵⁹ Str. 844.

⁶⁰ Svezak 20, str. 129.

gola u Anićevu rječniku određeno ovako: bacivši, zagnjurivši u vodu lišiti života; udaviti⁶¹. Glagol *utopiti se* u Šonjinu je rječniku definiran na sljedeći način: ugušiti u vodi, u tekućini.⁶² Školski rječnik donosi ovakvu definiciju toga glagola: gušeći u tekućini prouzročiti čiju smrt⁶³.

Slijede korpusni primjeri koji sadržavaju glagol *utopiti*:

101. Kad bih već htio nekoga utopiti, utopio bih svakako najprije vas, stari rebam-bito! (Ranko Marinković. *Proze*, str. 111).

102. Vi vrlo dobro znate, da ja nikako nisam mogao da utopim gvardijana i svejedno lažete skupa s ovim starim razvratnikom! (Ranko Marinković. *Proze*, str. 112).

103. Nesvakidašnju okrutnost prema životinji pokazao je u ponedjeljak navečer vidno alkoholizirani muškarac, koji je u fontani na Tomislavovu trgu utopio psa. (NA [2005], Vjesnik online (© 2006, Vjesnik d.d.) [broj objavica] [Vj20051012]).

Sintaktička analiza glagola *utopiti* izgledao ovako: subjekt u NOM i objekt u AK. Riječ je o glagolu uz čiji se prijelazni parnjak ne može pojaviti zamjenica *sebe* (**utopiti sebe*), što se potvrđuje time što korpusnih primjera uopće nema, a i jezičnim osjećajem, premda se namjerno značenje može izreći glagolom *utopiti se*.

7. Zaključak

U ovome se radu raspravljalo o neistovjetnosti elementa *se* i zamjenice *sebe*, iz čega je proizišao i drugačiji pristup povratnim glagolima. Testovi kojima je više autora (Zec 1985, Sells, Zaenen i Zec 1987, Moskovljević 1997, Medová 2009, Oliva 2010) dokazalo sintaktičku i semantičku neistovjetnost elementa *se* i zamjenice *sebe* primijenjeni su na hrvatski jezik i dobiveni su jednaki rezultati kao i u češkome i srpskome jeziku. Dokaz o neistovjetnosti elementa *se* i zamjenice *sebe* ponukao je na drugačije viđenje povratnih glagola. Naime uzimajući u obzir pristup češkoga jezikoslovca K. Olive, koji tvrdi da je element *se* čestica i da se u povratnih glagola smatra neodvojivim dijelom glagola, povratni su se glagoli u hrvatskome jeziku u ovome radu promatrali kao posebna skupina glagola uz koje je čestica *se* dio njihova morfološkoga i leksičko-semantičkoga ustrojstva, a koji su nastali od svojih prijelaznih ili neprijelaznih parnjaka. Za razliku od povratnih glagola uz spomenute, najčešće upravo prijelazne glagole ne može se pojaviti čestica *se*, nego se uz neke od njih kao argument na objektnome mjestu može pojaviti zamjenica *sebe*. Stoga se razlikuju primjerice glagoli *urediti se* i *urediti*, koji su parnjaci s obzirom na povratnost.

⁶¹ Str. 1136.

⁶² Str. 1327.

⁶³ Str. 844.

Glagol *urediti se* nastao je od prijelaznoga glagola *urediti*, koji na objektnome mjestu može imati zamjenicu *sebe*. Sintaktičkom analizom nekoliko povratnih glagola i njihovih prijelaznih parnjaka pokušao se predočiti novi pristup povratnim glagolima. Analizirajući najviše tradicionalno zvanih pravih povratnih glagola, pokušalo se ukazati na strukturnu i značenjsku razliku između povratnoga glagola i njegova prijelaznoga parnjaka. Premda u pravilu povratni glagol i konstrukcija koja se sastoji od njegova prijelaznoga parnjaka i zamjenice *sebe* na objektnome mjestu imaju jednako značenje, postoje primjeri glagola u kojih nije tako. Primjerice gore analizirani glagol *iscripti se* i konstrukcija *iscripti sebe* imaju različito značenje. Odabirom za analizu jednoga povratnoga glagola, konkretno glagola *utopiti se*, uz čiji se prijelazni parnjak *utopiti* na objektnome mjestu ne može pojaviti zamjenica *sebe* (**utopiti sebe*), htio se prikazati i odnos između takve vrste prijelaznoga glagola i njegova povratnoga parnjaka.

Izvori:

- Hrvatska jezična mrežna riznica*. www.riznica.ihj.hr.
<http://isusevolimte.blog.hr/2009/05/1626191574/dajemo-ti-hvalu.html> (pristupljeno 13. siječnja 2015.).
<http://www.hr/hrvatska/povijest/ugarska> (pristupljeno 13. siječnja 2015.).
<http://www.infofazana.hr/hr/guide/sto-vidjeti-i-ciniti/izleti-po-istri/> (pristupljeno 15. siječnja 2015.).
<http://www.forum.hr/archive/index.php/t-427950.html> (pristupljeno 29. siječnja 2015.).
<http://www.tebe-trazim.com/forum/viewtopic.php?f=43&t=4507&view=print> (pristupljeno 11. veljače 2015.).
<http://dalje.com/hr-zivot/dnevni-horoskop-za-01012015/532276> (pristupljeno 11. veljače 2015.).
<http://brijacnica.com/viewtopic.php?f=16&t=1663&start=75> (pristupljeno 25. veljače 2015.).

Literatura:

- ANIĆ, VLADIMIR. 1994. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Novi liber. Zagreb.
BABIĆ, STJEPAN I DR. 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus. Zagreb.
BABIĆ, STJEPAN. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Treće, poboljšano izdanje. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus. Zagreb.

- BARIĆ, EUGENIJA I DR. 1997. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.
- BARIĆ, EUGENIJA I DR. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine. Zagreb.
- BELAJ, BRANIMIR. 2001. Prototipno-kontekstualna analiza povratnih glagola u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika* 51-52. 1–11.
- BELAJ, BRANIMIR. 2004. *Pasivna rečenica*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. Osijek.
- BELAJ, BRANIMIR. 2011. Gramatika i značenje. *Između dviju domovina: Zbornik Milorada Nikčevića – povodom sedamdesetogodišnjice života i četrdesetpetogodišnjice znanstvenoga rada*. Ur. Lukić, Milica; Sabljčić, Jakov. Osijek – Podgorica. 479–517.
- BIRTIĆ, MATEA I DR. *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. 2012. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga. Zagreb.
- BIRTIĆ, MATEA; ORAIĆ RABUŠIĆ, IVANA. 2013. Položaj zamjeničkoga pridjeva *sam* unutar povratnih konstrukcija. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/2. 345–359.
- BORANIĆ, DRAGUTIN. 1899. *O refleksivnim glagolima u hrvatskom jeziku*. Tisak Dioničke tiskare. Zagreb.
- BRABEC, IVAN; HRASTE, MATE; ŽIVKOVIĆ, SRETEN. 1958. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 3. nepromijenjeno izd. Školska knjiga. Zagreb.
- DANIČIĆ, ĐURO I DR. 1880–1975. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. JAZU. Zagreb.
- HAM, SANDA. 1990. Pasiv i norma. *Jezik, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 37/3. 65–76.
- HAM, SANDA. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- IVIĆ, MILKA. 1961./1962. Jedan problem slovenske sintagmatike osvetljen transformacionim metodom (Gramatička uloga morfeme *se* u srpskohrvatskom jeziku). *Južnoslovenski filolog* 25. 137–151.
- IVIĆ, MILKA. 1983. *Lingvistički ogleđi*. Izdavačka radna organizacija PROSVE-TA. Beograd.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Treće, poboljšano izdanje. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus. Zagreb.
- MARETIĆ, TOMO. 1931. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Drugo popravljeno izdanje. Naklada Jugoslavenskog nakladnog d.d. „Obnova”. Zagreb.
- MATASOVIĆ, RANKO. 2011. *Croatian Reflexive Constructions from the Historical Point of View*. Rukopis.

- MEILLET, ANTOINE. 1965. *Uvod u uporedno proučavanje indoevropskih jezika*. Naučna knjiga. Beograd.
- MEDOVÁ, LUCIE. 2009. *Reflexive Clitics in the Slavic and Romance Languages*. Doktorski rad. The Faculty of Princeton University.
- MOSKOVLJEVIĆ, JASMINA. 1997. Leksička detranzitivizacija i analiza pravih povratnih glagola u srpskom jeziku. *Južnoslovenski filolog* 53. 107–114.
- OLIVA, KAREL. 2001. Reflexe reflexivity reflexiv (A reflexion on a reflexivity of reflexives). *Slovo a Slovesnost* 62/3. 200–207.
- ORAĆ RABUŠIĆ, IVANA. 2013. *Struktura povratnih glagola i konstrukcije s elementom se u hrvatskome jeziku*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 214 str.
- RAGUŽ, DRAGUTIN. 2010. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Vlastito izdanje. Zagreb.
- RAFFAELLI, IDA. 2007. Neka načela ustroja polisemnih leksema. *Filologija* 48. Zagreb. 135–172.
- Rječnik hrvatskoga jezika* 2000. Ur. Šonje, Jure. Leksikografski zavod „Miroslav Krleža” – Školska knjiga. Zagreb.
- SELLS, PETER; ZAENEN, ANNIE; ZEC, DRAGA. 1987. Reflexivization variation: Relations between syntax, semantics, and lexical structure. *Working Papers in Grammatical Theory and Discourse Structure: Interactions of Morphology, Syntax, and Discourse*. Ur. Iida i dr. CSLI Publications. Stanford. 169–238.
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- SKOK, PETAR. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–IV. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- STEVANOVIĆ, MIHAILO. 1961./1962. Problem glagolskog roda i povratni glagoli u srpskohrvatskom jeziku. *Južnoslovenski filolog* XXV. Beograd.
- STEVANOVIĆ, MIHAILO. 1991. *Savremeni srpskohrvatski jezik II (Gramatički sistemi i književnojezička norma)*. Naučna knjiga. Beograd.
- TABAK, JASENKA. 1987. *Povratni glagoli u njemačkom i u hrvatskom jeziku*. Filozofski fakultet. Zagreb.
- TABAK, JASENKA. 2002. Nadilaženje oprečnosti poimanja refleksivnosti u jezičnom paru hrvatski-njemački. *Strani jezici* 32/3-4. 187–192.
- TEŽAK, STJEPKO; BABIĆ, STJEPAN. 2004. *Gramatika hrvatskoga jezika. Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Školska knjiga. Zagreb.
- TOČANAC, DUŠANKA. 1982. *Povratni glagoli u francuskom i srpskohrvatskom jeziku – kontrastivna analiza*. Univerzitet, Filozofski fakultet. Novi Sad.
- ZEC, DRAGA. 1985. Objects in Serbo-Croatian. *Proceedings of the Eleventh Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. 358–371.

On the Relation between the *Se* Element and Pronoun *Sebe* (*Self*)

Abstract

The paper discusses the relation between a *se* element and pronoun *sebe* (*self*) and, in that correlation, a different approach to reflexive verbs. The approach to defining the *se* element in certain Croatian grammars published since the beginning of 20th century until today and other relevant scientific bibliography is presented at the beginning of the paper. In most of the aforementioned bibliography the *se* element is classified as a pronoun, while being considered a particle in a smaller amount of scientific papers. Based on the postulates of some authors (Sells, Zaenen, Zec (1987), Moskovljević (1997), Medová (2009), Oliva (2010)), a proof of the non-identity of the *se* element and pronoun *sebe* (*self*) is attempted. Analysis is based on the approach of K. Oliva, according to which the *se* element is a particle and it cannot be treated as a pronoun, which is as an argument realized on the object position of transitive verbs. This implies a different approach to reflexive verbs. Reflexive verbs are considered a particular group of verbs with the existence of the *se* element along with the verb as lexical unit. This element is a part of the morphological and lexico-semantic structure of the verb, i.e. a part of the verb itself. Reflexive verbs originate from their transitive (or intransitive) verb pair. In distinction from that, the *se* element cannot be a part of the aforementioned transitive verbs, but can have pronoun *sebe* (*self*) as an object. Syntactic analysis of a few reflexive verbs and their transitive verb pairs was attempted in order to present a new approach to reflexive verbs.

Ključne riječi: element *se*, zamjenica *sebe*, povratni glagoli, hrvatski jezik

Key words: *se* element, pronoun *sebe* (*self*), reflexive verbs, Croatian